

Ook honden kunnen erdoor
aangestoken worden als
ze een andere hond of een
mens zien geeuwen

Gapen

Mensen en honden doen het meerdere malen per dag: gapen. Het is gedrag dat bij alle zoogdieren in meerdere of mindere mate voorkomt en dat zich al ontwikkelt in de baarmoeder ver voor de geboorte. Het is dus een gedrag dat zich al heel vroeg in de evolutie ontwikkeld moet hebben. En toch is het, gek genoeg, een van de minst begrepen gedragingen. Het is, ondanks allerlei onderzoek, nog steeds niet bekend waarom we gapen.

Geeuwen wordt vanouds geassocieerd met slaperigheid en verveling. In 90% van de gevallen wordt er door mensen en honden gegeeuwd als ze lichamelijk in rust zijn, vaak als ze (nog) maar net wakker zijn of als ze bijna in slaap vallen. Omdat mensen en dieren meer gaan gapen als ze (gedwongen) wakker moeten blijven terwijl ze eigenlijk willen slapen en omdat ze ook vaak geeuwen als ze, na geslapen te hebben, ineens in actie moeten komen, denken onderzoekers dat geeuwen iets te maken heeft met het regelen van de hersenactiviteit; met name in gevallen waar waakzaamheid en actiebereidheid geboden is of waar opwinding (*arousal*) in het spel is. Opvallend is namelijk dat de hartslag tijdens het gapen omhoog gaat. Andere onderzoekers denken dat geeuwen een rol speelt bij het regelen van de lichaams- en/of hersentemperatuur, omdat er excessief wordt gegeeuwd wanneer de lichaamstemperatuur is verhoogd ten gevolge van ziekte, schade aan het zenuwstelsel, gebrek aan slaap of een hoge omgevingstemperatuur. In de overige 10% van de gevallen lijkt gapen opgewekt te worden in een sociale en/of emotionele context. Toch gapen niet alle sociaal levende dieren veel. Hoefdieren geeuwen bijvoorbeeld heel weinig.

Een bijzonder kenmerk van gapen is dat het aanstekelijk werkt. Wanneer mensen een ander zien geeuwen, gaan ze dat ook doen. Zelfs het lezen over of denken aan gapen maakt dat je gaat geeuwen. (Ik heb dan ook

tijdens het schrijven van dit stukje onafgebroken zitten geeuwen). Ook honden kunnen erdoor aangestoken worden als ze een andere hond of een mens zien geeuwen. Kenmerkend is dat dit zich pas op de leeftijd van zeven maanden ontwikkelt. Deze ontwikkeling loopt parallel met de ontwikkeling van aanstekelijk gapen bij mensen – kinderen worden er pas vanaf de leeftijd van vier jaar mee 'besmet'. Jonge honden, tussen de zeven en veertien maanden, reageren ook op mensen die maar doen alsof ze gapen. Oudere honden gaan juist alleen meegapen als ze mensen echt zien geeuwen. Ze reageren niet op nepgeeeuw en ook niet op videobeelden. Ook lijken oudere honden meer te gaan gapen als ze bekenden, waarmee ze een band hebben, zien geeuwen, maar heel duidelijk is dit niet. Ze geeuwen even goed met vreemden mee. Waarom honden (en mensen) met een ander mee gaan geeuwen, is onbekend. Omdat mensen met autisme en schizofrenie minder last hebben van meegeeeuwen, denkt men dat de aanstekelijkheid van geeuwen samenhangt met de mate waarin een mens (en dus ook een hond) empathisch is. Maar bewezen is dit niet.

Bij honden wordt geeuwen, behalve met slaperigheid, vaak in verband gebracht met negatieve stress, omdat uit onderzoek bleek dat honden regelmatig gapen in stressvolle omstandigheden. Het gaat volgens de onderzoekers dan wel om milde stress want cortisolwaardes bleken bij gapende dieren niet verhoogd te zijn en wanneer de stress werd opgevoerd, hielden de honden juist op met gapen. Het is echter, zeker tegen het licht van de theorie over het reguleren van de hersenactiviteit, te simpel om in de context van sociale interactie tussen mens/hond of hond/hond gelijk te denken aan negatieve stress of spanning. Het zou evengoed zo kunnen zijn dat daar geen sprake van is, maar dat het gapen slechts wijst op een verhoogde actiebereidheid, waakzaamheid of opwinding. Datzelfde geldt ook voor de automatische interpretatie dat gapen een kalmerend signaal is waarmee de hond een ander (mens of hond) tot rust probeert te brengen. Er zijn voorsnog bij mensen en honden nog geen duidelijke aanwijzingen dat gapen een dergelijk bewust communicatief signaal is. Wel lijkt er van het aanstekelijke samen gapen soms een slaapverwekkende werking uit te gaan. Bij een onderzoek van Madsen & Persson (2013) moesten honden in een experiment waarbij mensen gingen zitten gapen herhaaldelijk wakker gehouden worden. Maar waarom dat zo is ...? ■